

ЧЕРНОМОРСКИЯТ РЕГИОН: СБЛЪСЪК НА ИДЕНТИЧНОСТИ И РИСКОВЕ ЗА СТАБИЛНОСТТА В ЕВРОПА

Иво Веселинов Йоцов, доктор

ВВМУ „Н.Й. Вапцаров“

Резюме:

Изследването е насочено към специфичните за Черноморския регион проблеми на сигурността и предизвикателствата пред ЕС свързани с тях. На първо място това е липсата на европейска и регионална стратегия за Черноморския регион и държави. Показани са процесите, които определят рамките на конкурентните политики. Изведени са рисковете по отношение на държавността, демокрацията и икономическия просперитет. Анализират се факторите възпрепятстващи формирането на обща регионална идентичност. На тази основа са изведени предложения за укрепване на регионалната идентичност и защита срещу рисковете за сигурността в региона.

Ключови думи:

Черноморски регион, стратегия за развитие, среда за сигурност, глобален център на тежестта, конфликти, замразени конфликти, коопериране, интеграция, Преки Чуждестранни Инвестиции

JEL: N56, N77, O24

BLACK SEA REGION: CLASH OF IDENTITIES AND RISK FOR STABILITY IN EUROPE

***Abstract:** The study is aimed at specific for the Black Sea region security issues and challenges facing the EU associated with them. First, it is the lack of European and regional strategy for the Black Sea region. Featured are the processes that determine the framework of competitive policies. The risks regarding statehood, democracy and economic prosperity outlined are. The factors hindering the formation of a common regional identity analysed. On this basis are made the proposals for strengthening the regional identity and protect against the security risks in the region.*

***Key words:** Black Sea region, development strategy, security environment, the global centre of gravity, conflicts, frozen conflicts, cooperation, integration, foreign direct investment*

***JEL:** H56, H77, O24*

ЧЕРНОМОРСКИЙ РЕГИОН: СТОЛКНОВЕНИЕ ИДЕНТИЧНОСТЕЙ И РИСКОВ СТАБИЛЬНОСТИ В ЕВРОПЕ

Резюме:

Исследование направлено на решение конкретных проблем безопасности черноморского региона и задач, стоящих перед ЕС, связанной с ними. Во-первых — это отсутствие европейской региональной стратегии для Черноморского региона. Показаны процессы, которые определяют рамки конкурентной политики. Изложены риски, связанные государственностью, демократией и экономического процветания. Проанализированы факторы, препятствующие формированию единой региональной идентичности. На этой основе сделаны предложения по укреплению региональной идентичности и защите от риска для безопасности в регионе.

Ключевые слова:

Черноморский регион, стратегия развития, среда безопасности, глобальный центр тяжести, конфликты, замороженных конфликтов, сотрудничество, интеграция, прямые иностранные инвестиции

JEL: H56, H77, O24

„Държавите от Черноморския регион имат наследството на богата обща история наситена с конфликти, коопериране и взаимно проникване. Това общо историческо минало ще формира контекста на бъдещите дебати относно проблемите на регионалната стратегия, икономика и дори околна среда.“¹

Руско-грузинската война (Войната в Южна Осетия или Кавказки конфликт) през 2008 година изведе на преден план нестабилността на Черноморския регион² като конфликтна зона на границата между Русия и Европейския съюз (ЕС). Този конфликт е от решаващо значение за сигурността като цяло и не може да се разглежда като изолирано явление. Той е резултат от глобалните процеси в развитието на средата за сигурност и в частност процесите протичащи в Широкия черноморски регион, и има решаващо обратно отражение върху тях. Регион, *„който е белязан от множество предизвикателства за политическата стабилност и демократичната консолидация – фактори, които влияят директно върху европейската сигурност и благополучие“.*³ Това са нерешените или замразени от 1992-94 г.

¹ KING, Charles. The Wider Black Sea Region in the Twenty-First Century, Center for Transatlantic Relation, Washington DC, United States, 2008, Available from: <http://www.isn.ethz.ch/Digital-Library/Publications/Detail/?lang=en&id=92394>

² RALCHEV, Stefan. Elusive Identity: Duality and Missed Opportunities in Bulgarian Foreign Policy in the Black Sea Region, Sofia Platform, Sofia, 2015, Available from: <http://iris-bg.org/files/Ralchev%20-%20Elusive%20Identity-Duality%20and%20Missed%20Opps%20in%20Bulgaria%20Foreign%20Policy%20in%20Black%20Sea%20Region%20-%20Jun%202015.pdf>

³ GROTZKY, Daniel and ISIC, Mirela. The Black Sea Region: Clashing Identities and Risks to European Stability. Center for Applied Policy Research (C·A·P), No. 4, Munich, October 2008, Available from: <http://www.harvard-bssp.org/static/files/397/CAP-Policy-Analysis-2008-04.pdf>

конфликти в Приднестровието, Нагорни Карабах⁴, Косово, Босна и Херцеговина, Сирия и Македония. Конфликтът в Украйна, икономическата нестабилност на Гърция и политическата криза в Турция, както и имигрантската вълна, резултат от кризите в Северна Африка и Централна Азия разширяват допълнително обхвата и комплексността на проблемите за сигурността /Фиг.1/. Държавите, в които има замразени конфликти в продължение на целия период от началото на 90-те години, апелират за външна помощ при разрешаването на съществуващите противоречия. Въпреки множеството кръгове от преговори с участието на Организацията за сигурност и сътрудничество в Европа, ООН, Руското правителство и Западни държави непризнатите държави в региона вече имат изградени органи на властта, символи на суверенитет, слаба, но работеща икономика и въоръжени сили, собствена валута, граничен контрол и образователни системи различни от признатите държави, в чиито състав влизат. Обстоятелства, които ясно показват, че щом международната общност не е успяла за над 25 години да разреши проблемите, не ще успее да го направи и в бъдеще.

От друга страна нараства значението на Черно море за Русия като среда за изграждане на енергийно преносна инфраструктура. Едновременно с нарастването на стратегическата му роля се увеличава и общественото внимание към процесите, които се развиват в него. Нестабилността на демократичните процеси в Грузия, Турция, Украйна и от части България са друга причина за превръщането на региона в глобален център на тежестта по

⁴ KING, Charles. The Wider Black Sea Region in the Twenty-First Century, Center for Transatlantic Relation, Washington DC, United States, 2008, Available from: <http://www.isn.ethz.ch/Digital-Library/Publications/Detail/?lang=en&id=92394>

отношение на сигурността.

Фиг.1 Зони на риск за стабилността на Черноморския регион

От стратегическа гледна точка Черно море има важно значение за европейската сигурност. Това значение произлиза от транзитния характер на региона по отношение преноса на енергоносители между Каспийско море и Европа. То също така, е потенциален канал за нелегален трафик на хора, наркотични вещества, оръжие, а също и изходна зона за развърщане на военноморски способности (в частност за Русия)⁵. Комбинацията от тези фактори и близостта на ЕС определя интереса към процесите в него. Те директно влияят върху диверсифицирането на енергийните транспортни

⁵ GROTZKY, Daniel and ISIC, Mirela. The Black Sea Region: Clashing Identities and Risks to European Stability. Center for Applied Policy Research (C·A·P), No. 4, Munich, October 2008, Available from: <http://www.harvard-bssp.org/static/files/397/CAP-Policy-Analysis-2008-04.pdf>

коридори, контролът върху имигрантския поток, организираната престъпност и тероризма. Следователно Черноморският регион е от критическа стратегическа важност не само за регионалните сили, но придобива значителна важност и на глобално ниво⁶. Причините за това са, че:

- **рискът от провал в държавното управление** в Черноморския регион остава значително по-висок от колкото в останалите части на Европа. Конфликтът в Украйна показва уязвимостта на държавното управление, особено в условия на криза;

- **замразените конфликти** с тяхната вероятност за ескалиране и влиянието, което оказват върху икономическото развитие са източник на миграционен натиск насочен към икономически стабилната част на Европа;

- **рискът от провал в прехода към демокрация и пазарна икономика** директно имат отношение към интересите на ЕС в региона. Споделянето на неолибералните ценности от новите демокрации предполага стабилност на процесите, свързани със сигурността и икономическото развитие, а от това и споделяне на общи стратегически цели;

- **икономическото развитие на пазарите** в Черноморския регион е определящо за редуциране на асиметричността в качеството на живот спрямо това в Европа.

Тези рискове са взаимно обвързани и проявлението на един от тях има синергичен ефект в проявата на останалите, като води до бързо ескалиране на проблемите за сигурността. Основната причина за това е, че регионът е формиран на политическа основа без да се отличава с ясно изразена

⁶ <http://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/view/the-black-sea-basin-a-new-axis-in-global-maritime-security>

идентичност. Това определя преобладаващите центробежни сили в отношенията както на държавите от Черноморския регион, така и на глобалните сили, които имат интереси в него.

Факторите, възпрепятстващи формирането на обща регионална идентичност са:

- **междино положение на Черно море** – граничен между два коренно различни региона – Кавказ и Балканите. Дори в по глобален мащаб – между Европа и Азия. Това създава проблем при създаване на регионален маркетингов клъстер, което е и причината за трудното функциониране на регионалните икономически инициативи като Организацията за черноморско икономическо сътрудничество (ОЧИС);

- **културни и езикови различия** – преобладаващо страните от региона изповядват източното православие и в този смисъл притежават и сходни културни характеристики. Изключение прави не маловажния икономически и политически фактор в региона – Турция, където, особено в азиатската част, различията с останалата част от региона са осезаеми, дори за непрофесионални наблюдатели. В региона присъстват езици от три основни езикови групи (славянски, романски и тюркски) плюс пъстрата палитра от множеството кавказки езици;

- **постсъветско политическо устройство** – остава напрежението с различна интензивност между Украйна и Русия, и Грузия и Русия;

- **надрегионална конкуренция**. По време на Студената война Черноморският регион е зона на сблъсък между НАТО на юг (Турция) и Варшавския договор (останалите черноморски държави). Този разделителен етикет продължава да определя рамката на дебатите относно сигурността в

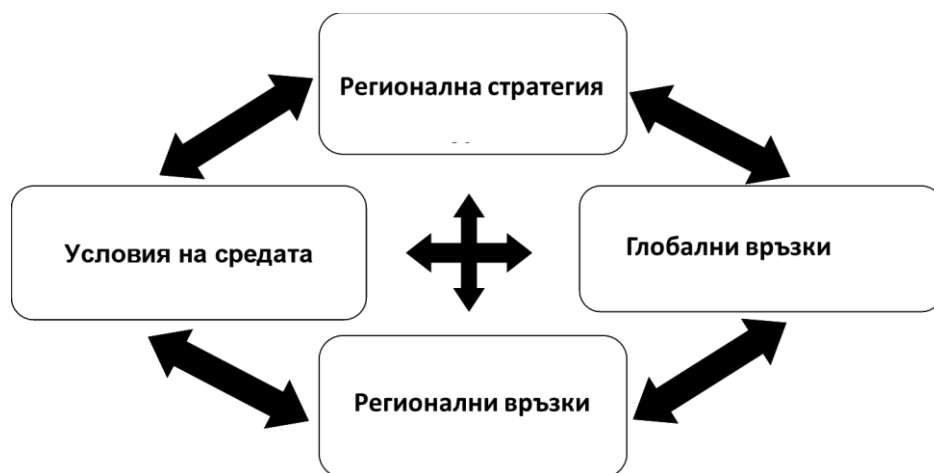
региона. Променено е съотношението, но разделението продължава да се задълбочава, особено със засилване на процесите на евро-атлантическа интеграция в Украйна и Грузия и острата реакция на Руската федерация;

- **различни теглови характеристики в политическите отношения** между държавите в региона. Държавите от Черноморския регион са представители на трите групи държави в международните отношения – регионална сила в лицето на Турция, световна сила в лицето на Руската федерация и останалите регионални държави, които притежават сходни възможности за влияние върху международните политически процеси, като България и Румъния са склонни да се стремят към присъединяване на целия регион към съюза. От тук произтичат различията в интересите им и тяхното различно отношение към проблемите на сигурността.

Невъзможността за формиране на обща регионална идентичност води до сблъсък на две корено противоположни стратегически концепции – тази на евро-атлантическата интеграция на държавите и на Евроазиатската икономическа общност – на държавите от постсъветското пространство. Така в Черно море се кръстосват интересите на ЕС, от една страна и Русия, от друга. Тъй като стратегическите интереси на ЕС остават неясни (ясно е само, че Външната политика на ЕС е насочена към разширяване, но нищо специфично), това улеснява постигането на руските стратегически интереси. Например през 2008 г. руският посланик в НАТО Дмитрий Рогозин определи Крим, Абхазия и Южна Осетия като група от територии, с които Русия няма да прави компромиси пред НАТО и ще следва своите интереси.⁷ В същото време Русия

⁷ MAKARYCHEV, Andrey. Securitization and Identity: The Black Sea Region as a “Conflict Formation”, PONARS Eurasia Policy Memo, No. 43, Washington DC , 2008, pp.83, Available from:

недвусмислено показва, че разполага със силите, средствата и желанието да се върне на световната политическа сцена. Пряк резултат от това са замразените конфликти в Абхазия и Южна Осетия, присъединяването на Крим към Руската федерация и развитието на конфликта в Приднестровието, Донецка и Луганска област.

Фиг.2 Детерминанти на регионалните отношения

Независимо от описаните вече фактори, възпрепятстващи формирането на регионалната идентичност, съществуват все още множество възможности, които да доведат до значителен напредък в тази област. **Интеграцията**, а не кооперирането, е основния фактор, който може да доведе до положителни промени в региона. Опитите за регионално коопериране (ОЧИС, ГУАМ, BLASKSEAFOR) показаха, че политическата воля, без наличието на трайни

връзки и интереси не могат да доведат до устойчив работещ модел.⁸ Много често в тези регионални организации страните участваха, за да не допуснат доминирането им от определени техни конкуренти. Тоест, дори процеса на регионално коопериране е ръководен от противоречията и подозренията в отношенията.

Първи реални стъпки в превръщането на региона в мост за сътрудничество на двете конкурентни стратегически концепции – тази на евроатлантическата интеграция на държавите и на Евроазиатската икономическа общност – на държавите от постсъветското пространство, може да бъде развитието на общи инфраструктурни проекти⁹, като повишаване на капацитета на пристанищата Одеса, Поти, Варна, доизграждане на транспортния коридор Европа-Кавказ-Азия (ТРАСЕКА) и изграждане на Черноморския магистрален пръстен.

Положителната динамика в Преките чуждестранни инвестиции и взаимното обвързване на регионалните икономики може да се превърне в един от най-устойчивите фактори за стабилността и формирането на регионалната идентичност, а следователно и в гарант за отказ от преследване на тесни или специфични национални интереси в името на общия просперитет.

⁸ GROTZKY, Daniel and ISIC, Mirela. The Black Sea Region: Clashing Identities and Risks to European Stability. Center for Applied Policy Research (C·A·P), No. 4, Munich, October 2008, Available from: <http://www.harvard-bssp.org/static/files/397/CAP-Policy-Analysis-2008-04.pdf>

⁹ MAKARYCHEV, A. Securitization and Identity: The Black Sea Region as a “Conflict Formation”, PONARS Eurasia Policy Memo No. 43, Nizhny Novgorod Civil Service Academy, 2008

Литература

1. GROTZKY, Daniel and ISIC, Mirela. The Black Sea Region: Clashing Identities and Risks to European Stability. Center for Applied Policy Research (C·A·P), No. 4, Munich, October 2008, Available from: <http://www.harvard-bssp.org/static/files/397/CAP-Policy-Analysis-2008-04.pdf>¹
1. KING, Charles. The Wider Black Sea Region in the Twenty-First Century, Center for Transatlantic Relation, Washington DC, United States, 2008, Available from: <http://www.isn.ethz.ch/Digital-Library/Publications/Detail/?lang=en&id=92394>
2. KING, Charles. The Wider Black Sea Region in the Twenty-First Century, Center for Transatlantic Relation, Washington DC, United States, 2008, Available from: <http://www.isn.ethz.ch/Digital-Library/Publications/Detail/?lang=en&id=92394>
3. MAKARYCHEV, Andrey. Securitization and Identity: The Black Sea Region as a “Conflict Formation”, PONARS Eurasia Policy Memo, No. 43, Washington DC , 2008, pp.83, Available from: <http://www.harvard-bssp.org/static/files/379/Transformations%20Lack%20Sea%20Region%20PONARS.pdf>
4. RALCHEV, Stefan. Elusive Identity: Duality and Missed Opportunities in Bulgarian Foreign Policy in the Black Sea Region, Sofia Platform, Sofia, 2015, Available from: <http://iris-bg.org/files/Ralchev%20-%20Elusive%20Identity-Duality%20and%20Missed%20Opps%20in%20Bulgaria%20Foreign%20Policy%20in%20Black%20Sea%20Region%20-%20Jun%202015.pdf>

5. <http://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/view/the-black-sea-basin-a-new-axis-in-global-maritime-security>

Адрес за кореспонденция

ВВМУ „Н.Й. Вапцаров“

ул. „Васил Друмев“ № 73

Варна 9026, България

GSM: +359 898 560 345

e-mail: ivo.yotsov@nvna.eu